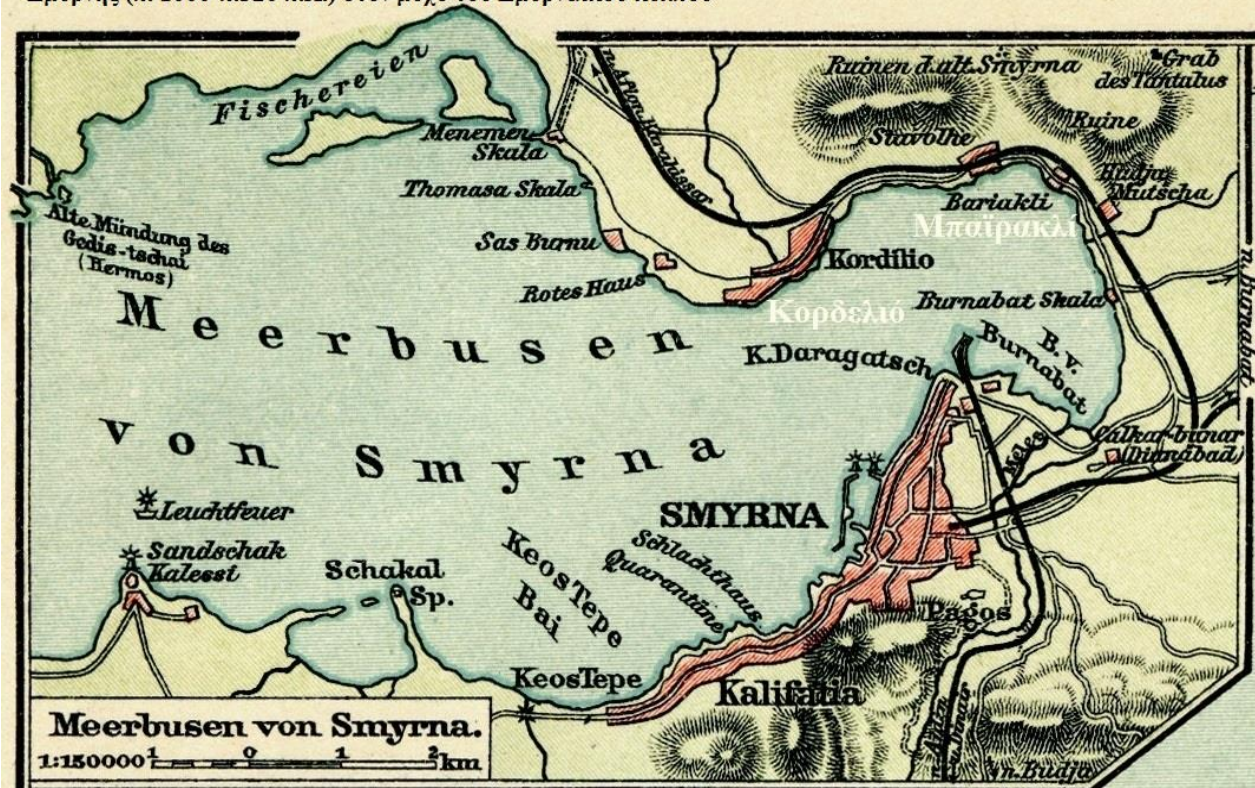

Αρχαία Σμύρνη Α΄ Η λεγόμενη «παλαιά» Σμύρνη στο Μπαϊρακλί

Η οικοδομική ανάπτυξη της αρχαίας Σμύρνης χωρίζεται σε δύο εντελώς διαφορετικές φάσεις. Η πρώτη εκτείνεται από το 1050-1000 π.Χ. μέχρι το 320-300 π.Χ. Στη διάρκεια αυτών των επτακοσίων χρόνων ο αρχικός οικισμός βρισκόταν στο βορειοανατολικότερο άκρο του μυχού του Σμυρναϊκού κόλπου στη θέση του προαστίου Μπαϊρακλί / Bayraklı, που αποτελεί σήμερα έναν από τους δήμους του Μητροπολιτικού Δήμου της Σμύρνης. Αυτός ο οικισμός, που θεωρείται ένας από τους αρχαιότερους –αν όχι ο αρχαιότερος– του Α΄ Μεγάλου Ελληνικού Αποικισμού στην Ανατολή, είναι γνωστός στους αρχαιολογικούς κύκλους σαν «παλαιά Σμύρνη» (ή Smyrna Vetus και Old Smyrna, τουρκ. Eski Smyrna).

Η δεύτερη φάση αρχίζει στα τέλη του 4ου π.Χ. αι. με τη μεταφορά της πόλεως 7-9 χλμ νοτιότερα: στις πλαγιές του όρους Πάγος και μέχρι τη θάλασσα. Αυτός ο ελληνιστικός οικισμός υπήρξε ο πυρήνας της ελληνορωμαϊκής, βυζαντινής γενοβέζικης, οθωμανικής και νεότερης Σμύρνης (τουρκ. İzmir).

Τμήμα από γερμανικό χάρτη της Σμύρνης (1912), όπου σημειώνεται το προάστιο Μπαϊρακλί = η θέση της πρώτης Σμύρνης (π. 1000-π.320 π.Χ.) στον μυχό του Σμυρναϊκού κόλπου

Αλλά και η ιστορική εξέλιξη της «παλαιάς Σμύρνης» χωρίζεται σε δύο φάσεις. Η αρχική είναι η αιολική και η επόμενη είναι η ιωνική. Δηλαδή η θεμελίωση του οικισμού, που χρονολογείται στα πολύ πρώιμα χρόνια της εποχής του Σιδήρου, εποχή μεγάλων πληθυσμιακών μετακινήσεων, κοινωνικών ανακατατάξεων, τεχνολογικών εξελίξεων και πολιτιστικών νεοτερισμών στο Αιγαίο και γενικότερα στην Ανατολική Μεσόγειο μερικές δεκαετίες μετά τον «Τρωικό πόλεμο», οφείλεται στη μαζική μετακίνηση αιολικών ομάδων από την κυρίως Ελλάδα (Μαγνησία κ.ά.) προς το Αν. Αιγαίο, ενώ παράλληλα κατευθύνονται προς την Ανατολή και ομάδες «Αχαιών» από την Πελοπόννησο. Αιολείς και Αχαιοί εγκαθίστανται στη Λέσβο και, αμέσως μετά, ορισμένοι περνούν στην Περατεία, τις αντικρινές ακτές από τη Χερσόνησο της Τρωάδας έως τις εκβολές του ποταμού Έρμου / Γκεντζί.

*Με την ευκαιρία της έκδοσης του δίτομου έργου των Γιώργου Πουλημένου και Αχιλλέα Χατζηκωνσταντίνου, *Η Προκυμαία της Σμύρνης. Ανιχνεύοντας ένα σύμβολο προόδου και μεγαλείου* (εκδόσεις Καπόν, Αθήνα Οκτώβριος 2018) και των τριών κύκλων διαλέξεων για τη Σμύρνη και την αρχαία Ιωνία, που οργάνωσε το Πανόραμα, ο Αχ. Χατζηκωνσταντίνου θα μας περπατήσει στο παλιό θαλάσσιο μέτωπο, το περίφημο Ke –που κατασκευάστηκε το 1875 κι έχει πλέον απομακρυνθεί από τη θάλασσα–, καθώς και στα σημαντικότερα σημεία-σημάδια της Σμύρνης του 1900, που υπήρξε η μεγαλύτερη λιμανούπολη της Αν. Μεσογείου. Η Μαριάννα Κορομηλά έχει αναλάβει τα λιγοστά αρχαιολογικά, τα οποία συνοδεύονται από τις Σημειώσεις: Αρχαία Σμύρνη Α΄ και Β΄.

Έτσι, σε αυτόν τον νησιωτικό και στεριανό χώρο διαμορφώνεται η Αιολίδα. Κάποιοι Αιολείς, περνούν το όριο του Έρμου, χώνονται στον Σμυρναϊκό κόλπο και ιδρύουν στα βάθη του την Σμύρνη. Το αμέσως επόμενο κύμα είναι το ιωνικό. Ολόκληρος ο κόλπος της Σμύρνης καταλαμβάνεται από Ίωνες μετανάστες, που εξαπλώνονται από τη Χίο και τη Σάμο στα αντικρινά παράλια. Έτσι, μεταξύ 1000 και 900-850 π.Χ. διαμορφώνεται η ανατολική νησιωτική Ιωνία και η στεριανή (μικρασιατική), από τον ποταμό Έρμο μέχρι την κοιλάδα του ποταμού Μαιάνδρου, ενώ οι Φωκαείς περνούν τον Έρμο και ιδρύουν λίγο βορειότερα την πόλη τους στην ανατολική είσοδο του Σμυρναϊκού κόλπου. Με την ίδρυση της ιωνικής Φώκαιας, οι Ίωνες, που κατέχουν και τη Χερσόνησο της Ερυθραίας, ελέγχουν πλήρως τον κόλπο της Σμύρνης, εκτός από μία μικρή χερσόνησο στο βορειοανατολικό άκρο του μυχού: τη Σμύρνη. Η σύγκρουση μεταξύ Αιολέων και Ιώνων στα εσωτερικά του Κόλπου ήταν αναμενόμενη.

Ταυτόχρονα, ή μερικές δεκαετίες αργότερα καταπλέουν στην Ανατολή και οι Δωριείς. Αυτοί ιδρύουν τη δωρική πεντάπολη στα νότια της κοιλάδας του Μαιάνδρου, την αρχαία Καρία.

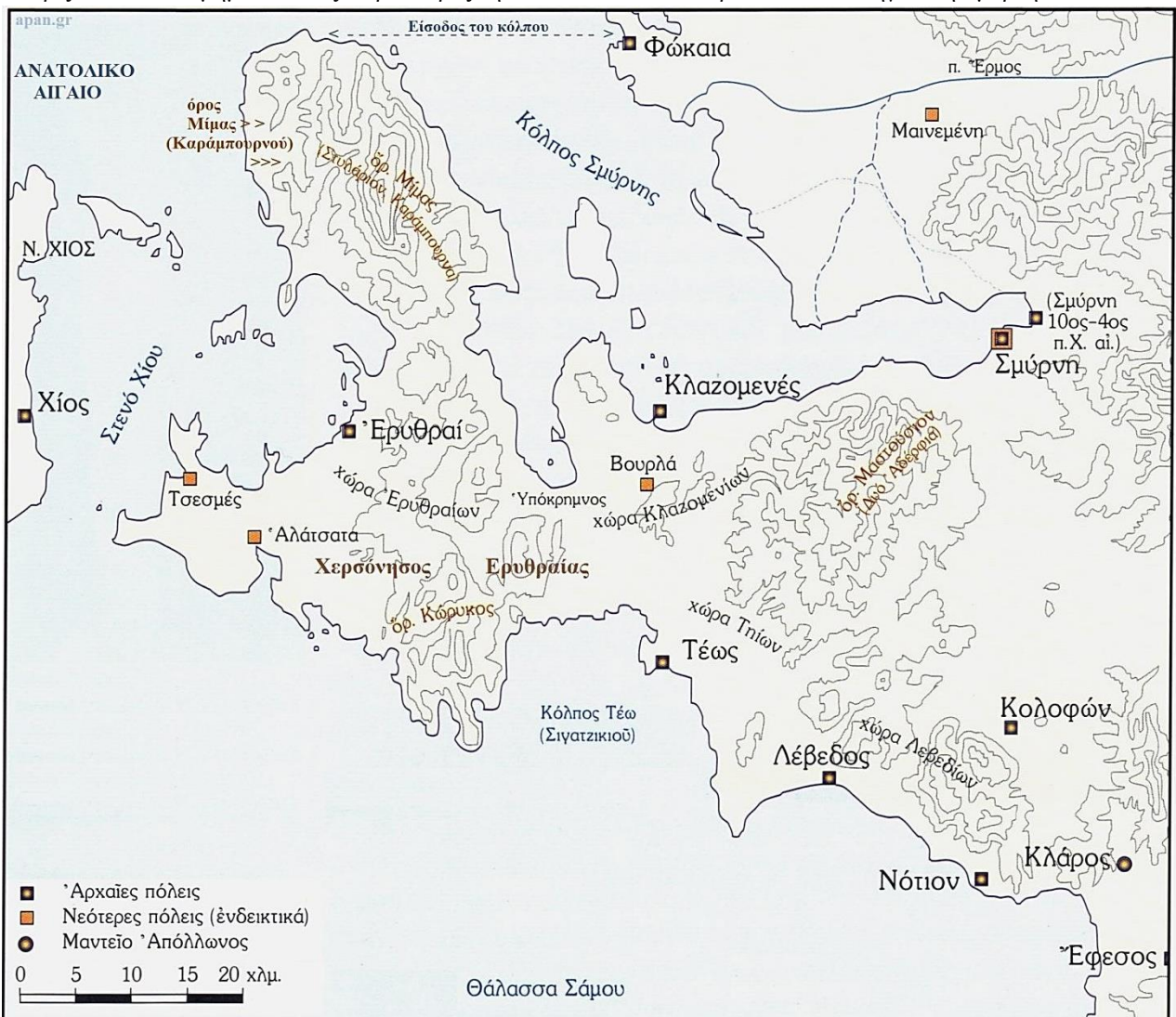
Να σημειωθεί ότι την εποχή της πρώτης μεγάλης εξάπλωσης, στην ασιατική ενδοχώρα κυριαρχούν οι Φρύγες (βασιλική έδρα το Γόρδιο στον Σαγγάριο και σε μικρή απόσταση από τη θέση όπου θα ιδρυθεί η Άγκυρα), ενώ στις ακτές παρακμάζουν σταδιακά οι οικισμοί διαφόρων γηγενών, όπως οι μυστηριώδεις Λέλεγες, Κάρες και Πελασγοί. Στις θάλασσες, όπου ταξιδεύουν οι κάθε λογής γυρολόγοι και πειρατές, κυριαρχούν οι Φοίνικες. Οι επιδράσεις του φοινικικού και γενικότερα του σημιτικού πολιτισμού της Μέσης Ανατολής ανιχνεύονται σε πολλές εκφάνσεις του πολιτισμού των Ελλήνων μεταναστών, όπως για παράδειγμα στο αιολικό κιονόκρανο. Ανάλογες ή σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμα πιο έντονες είναι οι επιδράσεις που ασκούν στους νεοφερμένους τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά των γηγενών –ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στις βαθειά ριζωμένες λατρείες. Η παντάνασσα Μεγάλη θεά της Ανατολής επιβάλλει τους δικούς της όρους και τους δικούς της χώρους, όπως συμβαίνει στη Σάμο (Ηραίο) και στην Έφεσο (Αρτεμίσιο). Προσκολλημένοι στις μυκηναϊκές παραδόσεις της μητροπολιτικής πατρίδας, οι άποικοι επιτυγχάνουν έναν αξιοθαύμαστο συγκερασμό, από τον οποίο διαμορφώνεται σταδιακά ο πολιτισμός των Ελλήνων

της Ανατολής. Όμως για τα πρώτα στάδια αυτής της εξελικτικής πορείας τα δεδομένα περιορίζονται στα ανασκαφικά ευρήματα. Και οι συστηματικές ανασκαφές άρχισαν μόλις στα μέσα του περασμένου αιώνα.

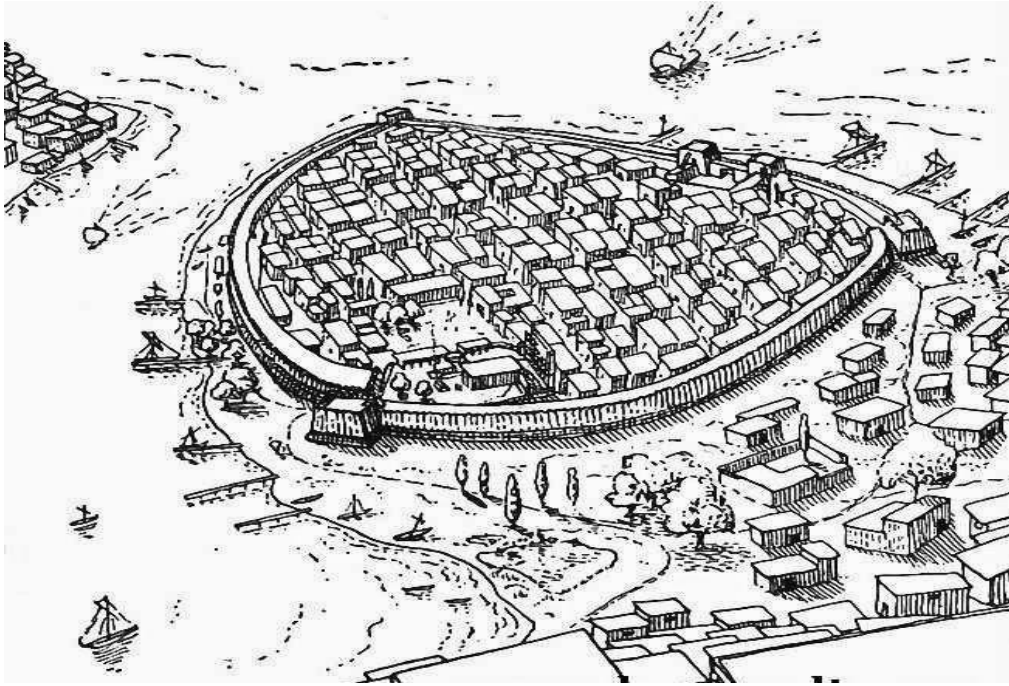

Ο βαθύτατος κόλπος της Σμύρνης (İzmir Körfezi) σχηματίζεται από τη Χερσόνησο της Ερυθραίας, η οποία κλείνει τη νότια και όλη τη δυτική και βορειοδυτική πλευρά του. Η Ερυθραία προεκτείνει τη μικρασιατική γη προς τα δυτικά και έχει δύο απολήξεις: στα δυτικά τον Τσεσμέ, το δυτικότερο άκρο της Ασίας, και στα βόρεια την οροσειρά του Μίμαντα (τα Καράμπουρνα) που καταλήγει στο ακρωτήριο Καράμπουρνού. Αυτό το ακρωτήριο βρίσκεται περίπου στο ύψος της μικρασιατικής Φώκειας (Φοα). Ανάμεσα σε αυτά τα δύο σημεία ανοίγεται η είσοδος του Σμυρναϊκού κόλπου. Όλη η δυτική πλευρά της Ερυθραίας αντικρίζει τη Χίο και τις Οινούσες. Ανάμεσα τους σχηματίζεται το Στενό της Χίου. Ο Μίμας, το ψηλό βουνό που αναφέρεται από τον Όμηρο, χωρίζει τη Χίο από το εσωτερικό του Σμυρναϊκού κόλπου.

Ο κόλπος με το έντονο ανάγλυφο και τα 30 νησιά έχει (ενδεικτικά) μέγιστο μήκος 64 χλμ και πλάτος 32 χλμ. Χωρίζεται σε δύο τμήματα: το εξωτερικό προς την είσοδο και το εσωτερικό που καταλήγει στη Σμύρνη.

[Απόσπασμα χάρτη από το βιβλίο *Ερυθραία* σ. 24 aran.gr]

Η «παλαιά Σμύρνη» της Πρώιμης εποχής του Σιδήρου (Terekule tumulus) στο Bayraklı
Στη μικρή χερσόνησο όπου εγκαταστάθηκαν οι Αιολείς, αποκαλύφθηκε οικισμός της Χαλκής εποχής

Ο παλαιότερος τοιχισμένος αιολικός οικισμός στη θέση Μπαϊρακλί ανασκάφηκε το 1948-1951 από τον Ekrem Akurgal, ιδρυτή της πρώτης έδρας Αρχαίας Ελληνικής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Άγκυρας, και τον John M. Cook της Βρετανικής Αρχ. Σχολής των Αθηνών. Ήταν η πρώτη συστηματική τουρκική ανασκαφή αρχαίου ελλ. οικισμού και παρόλο που επρόκειτο για ένα περιορισμένης έκτασης και διάρκειας ανασκαφικό πρόγραμμα, μάλλον δοκιμαστικό, τα αποτελέσματα ήταν πάρα πολύ εντυπωσιακά. Ο Ακουργκάλ είχε αποκαλύψει ίχνη του 11ου αι. και δήλωνε ότι αυτή η αιολική Σμύρνη ήταν ο πρώτος οικισμός των Ελλήνων στην αιγιακή Τουρκία (κάτι που επιβεβαιώθηκε αργότερα). Το πρωτοπόρο ανασκαφικό έργο του πατέρα της Ελληνικής Αρχαιολογίας στην Τουρκία και οι πολύ θαρραλέες επιστημονικές δημοσιεύσεις του σχετικά με την τόσο πρώιμη ελληνική παρουσία στη Σμύρνη (μόλις τρεις δεκαετίες μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή) έκαναν πάταγο στη μεταπολεμική και ερμητικά κλειστή Τουρκία. Είχαν περάσει 3.000 χρόνια από την ίδρυση αυτής της ελληνικής πόλεως!

Ρυτό (ιδιαίτερο είδος αγγείου είτε για πόση σε πολυτελή δείπνα ή, συνηθέστερα, για χόες σε θρησκευτικές τελετές) από τις ανασκαφές στο αρχαϊκό Μπαϊρακλί.

Το πήλινο αγγείο (μήκους 29 εκ) καταλήγει σε κεφαλή αίγας. Το σώμα του (που έχει συγκολληθεί) είναι διακοσμημένο με ζωγραφισμένες φολίδες, 550-500 π.Χ.

Κατασκευάστηκε σε εργαστήριο των Κλαζομενών, πόλη στα ΝΑ του Σμυρναϊκού κόλπου, ξακουστή για τα τσουκαλαριά της και τα ζωγραφισμένα πήλινα που παρήγαγε, ιδίως τις αρχαϊκές σαρκοφάγους.
 Αρχ. Μουσείο Σμύρνης [αρ. ευρ.]3371]

Από το 1948, έγιναν μεγάλα βήματα όχι μόνο σε σχέση με τη σμυρναϊκή αρχαιολογία (ο Ακουργκάλ συνέχισε τις ανασκαφές στο Μπαϊρακλί μεταξύ 1966 και 1993), αλλά και με τις ανασκαφές εκατοντάδων ελληνικών πόλεων σε όλη την τουρκική επικράτεια, από τουρκικές ή ξένες ή και μεικτές επιστημονικές ομάδες, καθώς και τις αναστηλώσεις μνημείων. Πρόσφατα, και παρόλο που ξανάρχισαν οι ανασκαφές στο πυκνοκατοικημένο και αγνώριστο πλέον Μπαϊρακλί, ο αρχαιολογικός χώρος έχει οριοθετηθεί κι έγινε ένα μεγάλο αρχαιολ. πάρκο με κέντρο τον μερικώς αναστηλωμένο ναό της Αθηνάς: Eski Smyrna - Hacı Mutzo Arkeolojik Alanı Terekule Mahallesi, Bayraklı. Η είσοδος είναι στον αριθμό 95 της οδού Prof. Ekrem Akurgal Caddesi, κάτι ιδιαίτερα συγκινητικό για όποιον είχε την τύχη να γνωρίσει αυτή τη μεγάλη φυσιογνωμία. Εκτός των όσων προσέφερε στην τουρκική αρχαιολογία και την ελληνική ιστορία, ο Ακουργκάλ ήταν μεταξύ των ιδρυτών και διατέλεσε επί χρόνια πρόεδρος του Συνδέσμου της Ελληνοτουρκικής Φιλίας σε δύσκολες εποχές. Να σημειωθεί επίσης ότι ο αρχαιολογικός οδηγός που εξέδωσε το 1969 (*Ancient Civi-*

lizations and Ruins of Turkey), περιλαμβάνοντας όλες τις αρχαιότητες στην τουρκική επικράτεια με δεκάδες σχέδια πόλεων, κατόψεις κλπ, ήταν ένα πολύτιμο βοήθημα το οποίο κυκλοφόρησε σε πολλές γλώσσες, έκανε άπειρες επανεκδόσεις, κυκλοφόρησε ανανεωμένο το 2001 με σημαντικές προσθήκες από τα δεδομένα νεότερων ανασκαφών και εξακολουθεί να επανεκδίδεται. Το βιβλίο του, ένα αρχαιολογικό πανόραμα, παραμένει βασικό έργο αναφοράς μολονότι δεν περιλαμβάνει πρόσφατα αρχαιολογικά επιτεύγματα και νέες θεωρήσεις.

Η «παλαιά Σμύρνη», αιολική κι αργότερα ιωνική

Το αρχαιότερο εύρημα από την ελληνική εγκατάσταση (στη Σμύρνη και σ' όλη τη μικρασιατική ακτή) είναι τα θεμέλια σπιτιού χτισμένου τον 10ο αι. με οπτές πλίνθους (πλιθιά ψημένα στον ήλιο).

Οχυρώσεις. Έχουν εντοπιστεί τέσσερις οικοδομικές φάσεις, οι τρεις πρώτες μεταξύ 850 και 650 π.Χ. και η τελευταία πολλούς αιώνες αργότερα, ίσως στις αρχές του 4ου π.Χ. αιώνα

Πρώτη φάση, Μέση Γεωμετρική εποχή, 850-800. Το πρώτο τείχος, κτισμένο από επεξεργασμένους λίθους στη βάση και πλίνθους από πάνω, είχε πάχος π. 4,75 μ. Υπήρχαν δύο τουλάχιστον πύργοι, αυτοί που ενίσχυαν την άμυνα της κεντρικής ΒΑ πύλης. Βρέθηκε πρωτογεωμετρική και μονόχρωμη κεραμική.

Δεύτερη φάση, Υστερογεωμετρική εποχή. Το τείχος κτίζεται εξ αρχής μεταξύ 775 και 725 και περικλείει μια μεγαλύτερη έκταση. Η βάση του από επεξεργασμένους λίθους είχε πάχος π. 9 μ, δηλαδή το διπλό από το αρχικό, γεγονός που φανερώνει την ανάγκη για ισχυρότερη άμυνα, ενώ και οι πλίνθοι που συμπληρώνουν το κτίσμα ήταν καλύτερης ποιότητας κι είχαν διαφορετικό μέγεθος από εκείνο των αρχικών. Βρέθηκε κεραμική εισηγμένη από την Κόρινθο (πρωτοκορινθιακή). Αν γεννήθηκε ο Όμηρος στη Σμύρνη, θα πρέπει να ήταν παρών στην οικοδόμηση του νέου οχυρωματικού έργου! Σε εκείνο το διάστημα της Υστερογεωμετρικής εποχής, γύρω στα 725, θεμελιώνεται και ο πρώτος ναός της Αθηνάς.

Ξαφνικά, γύρω στο 700, το τείχος κατέρρευσε. Η καταστροφή αποδίδεται σε σεισμό. Η Σμύρνη περνάει μία δύσκολη περίοδο: λίγες επισκευές σε μερικά σημεία του γκρεμισμένου τείχους και πρόχειρες ταφές παιδιών σε αμφορείς, που χρονολογούνται γύρω στα 675.

Πάντως, παρά τους δίσεκτους καιρούς, αυτή η συρρικνωμένη πόλη θα δει ένα από τα παιδιά της να πηγαίνει στην Πελοπόννησο, φιλοδοξώντας να λάβει μέρος στην 23η Ολυμπιάδα του 688. Ήταν ο πύκτης (πυγμαχός) Ονόμαστος, διάσημος για τις νίκες του σε τοπικούς αγώνες. Αλλά, παρόλο που η πυγμαχία ήταν πανάρχαιο και δημοφιλές άθλημα, δεν είχε συμπεριληφθεί μέχρι τότε στο πρόγραμμα των πανελληνίων αγώνων. Ο Ονόμαστος έπεισε τους ελλανοδίκες να το συμπεριλάβουν και, μετά την περιφανή νίκη του, ασχολήθηκε με τα θεωρητικά: κωδικο-

ποίησε τους κανόνες του αθλήματος, που διεξαγόταν με διαφορετικούς τρόπους σε κάθε τοπική διοργάνωση. Έτσι, ο Σμυρναίος ολυμπιονίκης υπήρξε ο εισηγητής των πρώτων κανονισμών της αθλητικής πυγμαχίας, όπως έγραψε αιώνες αργότερα ο Φλάβιος Φιλόστρατος ο Αθηναίος (π. 160-π.245 μ.Χ.) στον «Γυμναστικό» 12: *Ο ΣΜΥΡΝΑΙΟΣ ΟΝΟΜΑΣΤΟΣ ΠΥΚΤΕΥΣΑΣ ΕΝΙΚΗΣΕΝ... ΚΑΙ ΝΟΜΟΥΣ ΕΓΡΑΨΕΝ Ο ΑΘΛΗΤΗΣ ΟΥΤΟΣ ΠΥΚΤΙΚΟΥΣ, ΟΙΣ ΕΧΡΩΝΤΟ ΟΙ ΗΛΕΙΟΙ.* Αλλά αυτό το πανελλήνιες εμβέλειες σημαντικό γεγονός δεν σημαίνει ότι η πατρίδα του ευημερούσε.

Αυτή την υποβαθμισμένη ζωή, φαίνεται ότι εκμεταλλεύτηκαν οι Ίωνες για να βάλουν πόδι στην αιολική πόλη. Τα περιστατικά είναι εντελώς συγκεκριμένα, όπως και η έστω κατά προσέγγιση χρονολόγηση της «κατάληψης», αλλά ακόμα και η προέλευση των κατακτητών. Οι αρχαίες γραπτές πηγές συμφωνούν ότι επρόκειτο για κάποια ομάδα (στασιαστών;) που εξορίστηκε από την Κολοφώνα, πόλη-κράτος στα βόρεια της Εφέσου. Τα πολιτικά γεγονότα και οι άγριες κοινωνικές συγκρούσεις συντάρασαν τις ελληνικές

πόλεις. Εξάλλου, οι πολιτικές αντιπαλότητες και οι διώξεις ήταν ο κύριος λόγος για το κύμα του Β' Μεγάλου Ελληνικού Αποικισμού προς όλες τις κατευθύνσεις.

Αν πιστέψουμε τον Ηρόδοτο, οι εξόριστοι Κολοφώνιοι βρήκαν καταφύγιο στη Σμύρνη –ή επέβαλλαν στους ανυπεράσπιστους Σμυρναίους την παρουσία τους. Και κάποια μέρα που οι Σμυρναίοι γιόρταζαν τον Διόνυσο με τελετές έξω από τα τείχη, οι Κολοφώνιοι, που δεν μετείχαν σε αιολικά πανηγύρια, έκλεισαν τις πύλες και κατέλαβαν το άστυ. Έσπευσαν οι άλλοι Αιολείς να βοηθήσουν τους ομογενείς τους. Με ποιους συνεννοήθηκαν; Ο Ηρόδοτος αναφέρει γενικώς «με τους Ίωνες». Ίσως, λοιπόν, να αναμείχθηκαν κι άλλες ιωνικές πόλεις ή ακόμα και το Κοινό των Ιώνων, το γνωστό Πανιώνιον, η ομοσπονδία των 12 ιωνικών πόλεων της Ανατολής· οι εκπρόσωποι τους συνεδρίαζαν στο Ιερό του Ποσειδώνα στο όρος Μυκάλη (απέναντι από τη Σάμο). Αυτά, όμως, είναι εικασίες. Η συμφωνία προέβλεπε να πάρουν οι Σμυρναίοι την κινητή τους περιουσία και να κρατήσουν οι Ίωνες (πάλι Ίωνες λέει ο Ηρόδοτος κι όχι Κολοφώνιοι) την πόλη.

Έτσι κι έγινε. Αυτοί οι πρώτοι Σμυρναίοι πρόσφυγες μοιράστηκαν στις 11 αιολικές πόλεις της αιολικής στεριάς και απέκτησαν το δικαίωμα του πολίτη, ενώ η Σμύρνη ήταν πλέον ιωνική, αλλά δίχως να μετέχει ακόμα στο Πανιώνιον.

Πότε συνέβησαν αυτά; Πολλοί αποδέχονται το έτος 688 ή 687, όπως έμεινε να θυλείται αυτό το ανήκουστο γεγονός. Δηλαδή στη διάρκεια της τετραετίας της 23ης Ολυμπιάδας. Άλλοι τείνουν να τοποθετούν την κατάληψη αρκετές δεκαετίες αργότερα, κάπου γύρω στα 610-600. Ορισμένοι, μάλιστα, προτιμούν την εκδοχή ότι οι καταληψίες ήταν Εφέσιοι και όχι Κολοφώνιοι. Το βέβαιο είναι ότι ο 7ος αιώνας κρατάει ακόμα τα μυστικά του. Είναι πιθανό να κατέλαβαν οι Ίωνες τη Σμύρνη, αλλά να μην την εγκατέλειψαν όλοι οι Αιολείς. Επί αιώνες η πόλη αναφέρεται ως «αιολική Σμύρνη», μολονότι επικρατεί πλέον η ιωνική διάλεκτος. Άρα υπάρχει μία μεταβατική περίοδος, όπου ίσως συνυπάρχουν Ίωνες και Αιολείς. Εξάλλου και ο ελεγεϊακός ποιητής Μίμνεμος, γεννημένος γύρω στα 665-660, άλλοτε έλεγε ότι ήταν Κολοφώνιος κι άλλοτε Σμυρναίος. Αλλά από τις ανασκαφές στη Σμύρνη έχουμε κι ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον εύρημα, ίσα-ίσα το θραύσμα ενός ενεπίγραφου αγγείου του π. 650 π.Χ., το οποίο αποκαλύπτει πολύ πρώιμη δραστηριότητα των Σμυρναίων στον ποταμό Δούναβη (αρχαιοελληνικό Ίστρο). Το αν ήταν αιολικής ή ιωνικής καταγωγής ο Ιστροκλής που αναγράφεται στο αγγείο, δεν έχει τόση σημασία όσο η μικρή αλλά αδιάμφευστη σχέση της Σμύρνης με τον Δούναβη, σε μια εποχή μάλιστα που δεν είχαν ακόμα ιδρυθεί οι ελληνικές παρευξείνιες και παραδουνάβιες αποικίες.

Θραύσμα κρατήρα από την αρχαϊκή Σμύρνη με την αποκαλυπτική επιγραφή «ΙΣΤΡΟΚΛΕΟΥΣ». Γύρω στο 650 π.Χ. Αρχ. Μουσείο Σμύρνης

[Μ. Κορομηλά, *Οι Έλληνες στη Μαύρη Θάλασσα* ... (Πολ. Εταιρεία Πανόραμα, β' έκδοση ανανεωμένη, Αθήνα 2001) σ. 102]

Να ήταν άραγε ο Ιστροκλής έμπορος ή караβοκύρης, που πλούτισε προμηθεύοντας τις αγορές του Αιγαίου με πολύτιμα θρακικά αγαθά και δούλους από τον Ίστρο (Δούναβη); Να είχε λείψει χρόνια από τη Σμύρνη και να 'χε άραγε ανδραγαθήσει στην ξενιτιά ή μήπως έφερε πίσω σπουδαίες πληροφορίες για τους πλούσιους τόπους στους οποίους θα έπρεπε να εγκατασταθούν οι συμπατριώτες του;

Ό,τι κι αν ήταν ο Σμυρναίος που δόξασε ή δοξάστηκε στον Ίστρο, το ενεπίγραφο θραύσμα είναι η αρχαιότερη –έστω και έμμεση– αρχαιολογική μαρτυρία για την ανάπτυξη ιωνικών δραστηριοτήτων στον μεγάλο και τόσο μακρινό ποταμό, πριν από την ίδρυση ελληνικών πόλεων όχι μόνον στα παρίστρια αλλά σ' ολόκληρο τον Εύξεινο. Τα παλαιότερα ευρήματα στις παραδουνάβιες αποικίες, την Ίστρια και την Οργάμη χρονολογούνται στα 630-600 π.Χ. Μήπως όμως παράτολμοι έμποροι («Οδυσσείς» και «Ιστροκλήδες») είχαν φτιάξει παραποτάμιους καταυλισμούς πολύ νωρίτερα – γιατί από ποιους άλλους θα άκουγαν οι ποιητές τα θαύματα του Εύξεινου;

Να σημειωθεί ότι από εκείνη την εποχή, 7ος αι., έχουν βρεθεί στη Σμύρνη τα θεμέλια ενός οίκου που είχε τη μορφή μεγάρου, κάτι που δείχνει μία κοινωνία που ευημερεί και συνεχίζει να επηρεάζεται από τις παραδόσεις της Μικηναϊκής εποχής.

Το μεγάλο πρόβλημα εκείνου του καιρού, πέρα από τις πολιτικές έριδες, είναι οι επεκτατικές διαθέσεις του Βασιλείου της Λυδίας. Μέχρι τις αρχές του 7ου αι. ήταν περιορισμένο στην ενδοχώρα της Μικρασίας, έχοντας το Βασίλειο της Φρυγίας στα ανατολικά και τις ελληνικές πόλεις στα δυτικά, που το απέκλειαν από το Αιγαίο, επιζητούσε τουλάχιστον ένα λιμάνι, ένα επίνειο για τη βασιλική πρωτεύουσα τις Σάρδεις, που απέχουν γύρω στα 100 χλμ από την «παλαιά» Σμύρνη.

Όταν ανέβηκε στον θρόνο ο βασιλιάς Γύγης, γύρω στα 687, η Μικρασία ήταν ανάστατη, επειδή είχε δεχτεί τις απανωτές επιδρομές των Κιμμερίων, ενός έφιππου νομαδικού λαού που ανήκε στη μεγάλη ομάδα των Σκυθών της Ασίας. Οι φοβεροί Κιμμέριοι είχαν προκαλέσει τόσες συμφορές, ώστε ο Μίδας,

βασιλιάς της Φρυγίας, αυτοκτόνησε από απελπισία. Τους νίκησε εντέλει ο Γύγης και τους εξανάγκασε να αποτραβηχτούν προς τα βάθη. Έτσι, η Λυδία απαλλάχτηκε και από τους Κιμμέριους ιππείς και από τον Μίδα. Το φρυγικό βασίλειο διαλύθηκε κι ο Γύγης, έχοντας εξασφαλίσει την ενδοχώρα, στράφηκε προς τα παράλια. Πρώτος στόχος ήταν η Σμύρνη, η κοντινότερη λιμενική πόλη στη λυδική πρωτεύουσα. Και οι δύο πόλεις βρίσκονται στην κοιλάδα του Έρμου, τον φυσικό άξονα που συνδέει τον Σμυρναϊκό κόλπο με την ενδοχώρα. Οι Σμυρναίοι δεν άφησαν τον Γύγη να πλησιάσει την ανοχύρωτη πόλη τους, αλλά αντιμετώπισαν τον λυδικό στρατό στις όχθες του Έρμου. Φαίνεται ότι μέχρι εκεί, δηλαδή σε αρκετό βάθος, έφτανε η επικράτειά τους. Το ότι κατάφεραν να νικήσουν τους Λυδούς, που είχαν και αξιόλογο ιππικό, φανερώνει το ψηλό επίπεδο της κοινωνικής τους συγκρότησης και την ετοιμότητά τους. Ήταν άραγε οι Αιολείς, ή οι Ίωνες; Άλυτο ζήτημα. Ο Γύγης αποκρούστηκε και από τους Μιλησίους, αλλά κατόρθωσε να καταλάβει την Κολοφώνα κι έτσι απέκτησε ένα λιμάνι, ενώ λίγο αργότερα έμπαινε και στο Ίλιον (την Τροία). Ας πούμε εδώ ότι ίσως τότε να κατέφυγαν ορισμένοι Κολοφώνιοι στη Σμύρνη, την οποία και κατέλαβαν, έχοντας χάσει την πατρίδα τους, κι όχι νωρίτερα.

Όμως οι κάτοχοι της ενδοχώρας επρόκειτο να αποτελέσουν τη μόνιμη απειλή για τη Σμύρνη, είτε την «παλαιά» είτε τη «νέα». Είναι το αναπόφευκτο αποτέλεσμα της γεωμορφολογίας όπως αυτή συνδυάζεται με τη γεωγραφία: οι φυσικοί άξονες εννοούν τις επικοινωνίες, τις εμπορικές δραστηριότητες, τις κάθε λογής ανταλλαγές, ώσπου να πάρει τον εύκολο δρόμο για τη θάλασσα ο εχθρός από τα εσωτερικά, τα κοντινά ή τα μακρινά. Όταν ανέβηκε ο Αλυάττης Β΄ στον θρόνο της Λυδίας (γύρω στα 618), οι Σμυρναίοι αποφάσισαν να ξαναχτίσουν το τείχος τους.

Τρίτη οικοδομική φάση της οχύρωσης. Αρχαϊκή εποχή, 618-610

Αυτό το τείχος με τους πολυγωνικούς δόμους στη βάση είχε πάχος π. 14-15 μ, τόσο ήταν ο τρόμος των Σμυρναίων για τον **Αλυάττη**. Κι εκείνος, όταν έφτασε, αναγκάστηκε να χτίσει ένα τείχος ψηλότερο από το σμυρναϊκό, για να πολιορκήσει από θέση ισχύος τη Σμύρνη. Την κατέλαβε, τη λεηλάτησε, την κατέστρεψε και διέταξε τους επιζήσαντες να την εγκαταλείψουν. Ήταν γύρω στο **610-600 π.Χ.** (;). Οι ανασκαφείς έφεραν στο φως αιχμές δοράτων κι άλλο οπλισμό, καθώς και κορινθιακή κεραμική. Το σωζόμενο πολυγωνικό τείχος έχει μήκος 75 μ στον Νότο και 145 στην Ανατολή. Οι περισσότεροι Σμυρναίοι αναγκάστηκαν να εγκατασταθούν σε μικρές κώμες και χωριά γύρω από την ερειπωμένη πόλη («κωμηδόν» γράφει χαρακτηριστικά ο Στράβων), αλλά επισκεύασαν τον ναό της Αθηνάς όπου συνέχισαν να τελούν τις θρησκευτικές τους πανηγύρεις μέχρι το 546/5. Πλήρης κατάπτωση.

Για αυτή την τραγική εξέλιξη διαθέτουμε μία ποιητική πηγή. Πρόκειται για έργο του Μίμνερμου, ο οποίος κατηγορεί τους Σμυρναίους για έλλειψη θέλησης να αγωνιστούν ηρωικά εναντίον του Αλυάττη κι αναπολεί τον παλαιό καλό καιρό όταν οι πατεράδες ή οι παππούδες τους νίκησαν τον Λυδό βασιλιά Γύγη στις όχθες του Έρμου. Οπότε έχουμε μία πηγή για δύο πολεμικά γεγονότα, το ηρωικό και το ταπεινωτικό. Την παραθέτω, παρά τις μεγάλες, μάλλον ανυπέβλητες, γλωσσικές δυσκολίες, επειδή είναι μία σπάνια και σχεδόν άγνωστη πηγή, που αναφέρεται στο φρόνημα, την ανδρεία και τον πατριωτισμό των πολιτών, αλλά και γιατί ο Μίμνερμος είναι κορυφαίος ποιητής του 7ου αι. κι από πολλούς θεωρείται ανώτερος του Ομήρου.

Μίμνερμος

*οὐ μὲν δὴ κείνου γε μένος καὶ ἀγήνορα θυμὸν
τοῖον ἐμ<έο> προτέρων πεύθομαι, οἷ μιν ἴδον
Λυδῶν ἵππομάχων πυκινὰς κλονέοντα φάλαγγας
Ἔρμιον ἄμ πεδίον, φῶτα φερεμμελίην·
τοῦ μὲν ἄρ' οὐ ποτε πάμπαν ἐμέμψατο Παλλὰς Ἀθήνη
δριμὸν μένος κραδίης, εὖθ' ὃ γ' ἀνὰ προμάχους
σευαῖθ' αἱματόεν[τος ἐν] ὕσμίνῃ πολέμοιο,
πικρὰ βιαζόμενος δυσμενέων βέλεα·
οὐ γάρ τις κείνου δῆων ἔτ' ἀμεινότερος φῶς
ἔσκεν ἐποίχεσθαι φυλόπιδος κρατερῆς
ἔργον, ὅτ' ἀγῆσιν φέρετ' ὠκέος ἠελίοιο.*

Το Ιερό και ο ναός της Αθηνάς με τα αιολικά κιονόκρανα

Εδώ διακρίνονται πέντε οικοδομικές φάσεις μεταξύ 725 και 546/5, όταν ο ναός καταστρέφεται από τις περσικές δυνάμεις του Κύρου. Υπάρχουν, όμως, πολλά περιπελεγμένα ζητήματα και λόγω της αλλεπάλληλης ανοικοδόμησης του ναού μέσα σε διάστημα 120-140 χρόνων και διότι πολλοί μελετητές πιστεύουν ότι τα συμπεράσματα των πρώτων ανασκαφών, αλλά κυρίως η μερική αναστήλωση που έγινε, ήταν μάλλον βιαστικά και σε αρκετά σημεία αυθαίρετα, με αποτέλεσμα να αλλοιωθούν ή να εξαφανιστούν χρήσιμα δεδομένα. Λόγω του επικλινούς εδάφους, ο ναός είναι χτισμένος σε αλλεπάλληλα άνδηρα (ταράτσες)

Πρώτη φάση. Υστερογεωμετρική εποχή, 725-675. Το αρχικό κτίσμα κατασκευάστηκε γύρω στα 725 π.Χ. Καταστροφές από τον σεισμό γύρω στα 700.

Δεύτερη φάση. Υπογεωμετρική-Πρώιμη Αρχαϊκή εποχή, 675-640. Βρέθηκε άφθονη κεραμική, όπως και στις επόμενες φάσεις.

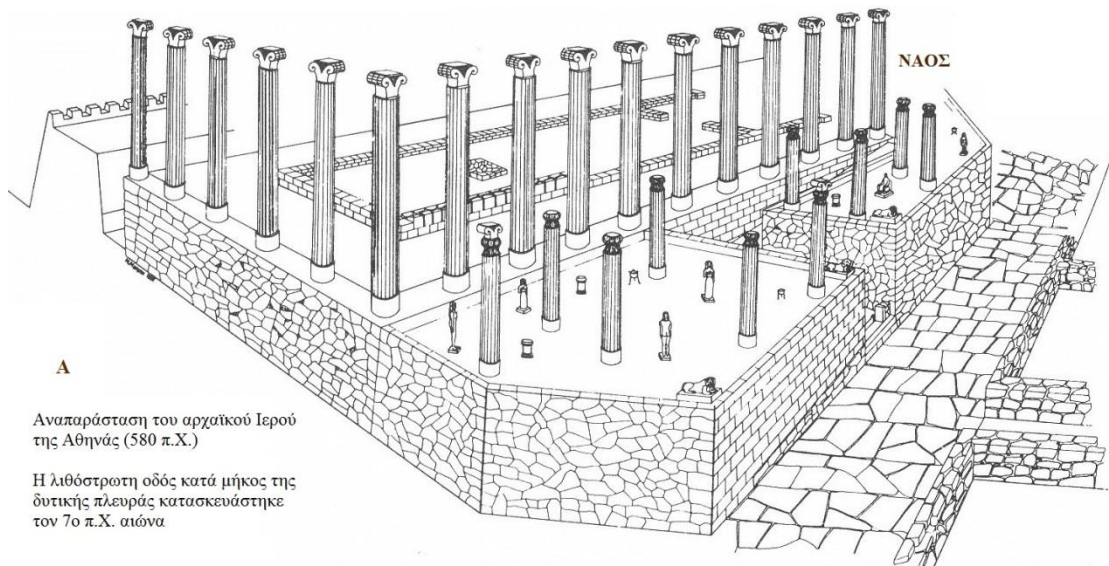
Τρίτη οικοδομική φάση. Πρώιμη Αρχαϊκή εποχή, 640-620 και Τέταρτη φάση (η 3 β, όπως την ονομάζουν οι αρχαιολόγοι), Αρχαϊκή εποχή, 620-610. Η Σμύρνη καταστρέφεται από τον Αλυάτη, βασιλιά της Λυδίας

Πέμπτη φάση (4η στην κάτοψη της πινακίδας στον αρχ. χώρο), Αρχαϊκή εποχή, γύρω στα 600-580, όταν επισκευάζεται ο ναός και επεκτείνεται το τέμενος από τους Σμυρναίους που οι περισσότεροι κατοικούσαν πλέον στα γύρω χωριά, μέχρι το 546/5. Από αυτή την εποχή βρέθηκε ένα σημαντικό έργο (φωτ): ένα ενεπίγραφο χάλκινο έλασμα που αναφέρει ότι ο Οινότιμος, γιός του Πρωτάρχου, ανέθεσε στην Αθηνά. Έτσι επιβεβαιώθηκε η ταυτότητα του ναού.

Το χάλκινο έλασμα (24 εκ μήκος, 1 εκ ύψος, 0,3 πάχος) είχε τρύπες, από τις οποίες κρέμονταν μικρά αφιερώματα. Τα συγκεκριμένα τοποθετήθηκαν από τους αρχαιολόγους για να γίνει κατανοητή η χρήση του ελάσματος.

A

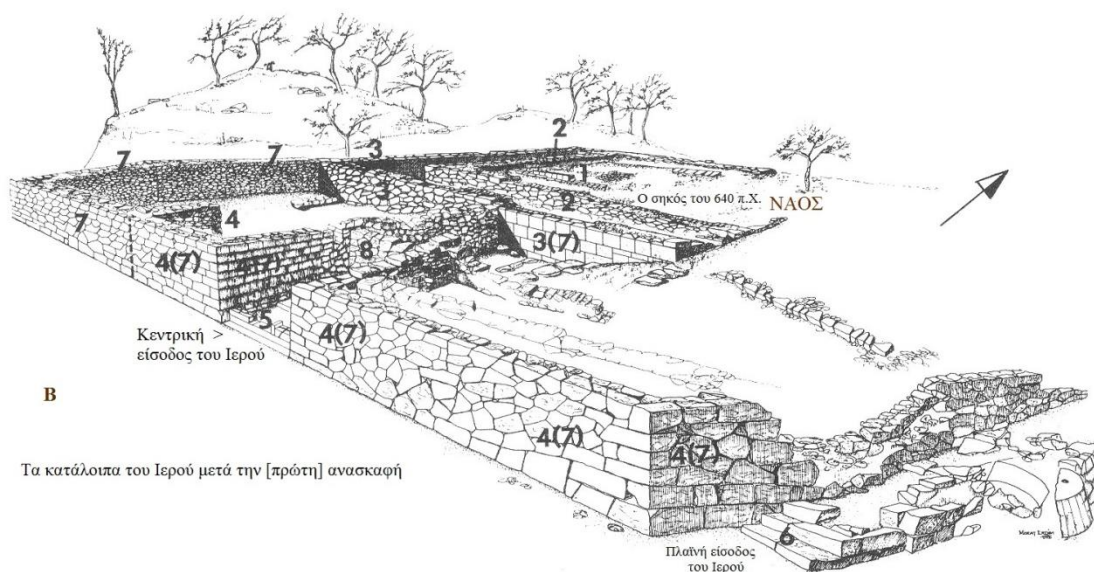
Αναπαράσταση του αρχαίου Ιερού της Αθηνάς (580 π.Χ.)

Η λιθόστρωτη οδός κατά μήκος της δυτικής πλευράς κατασκευάστηκε τον 7ο π.Χ. αιώνα.

Από το βιβλίο: Ekrem Akurgal, *Ancient Civilizations and Ruins of Turkey* (2001) σ. 120 εικόνες 41α και 41β

Fig. 41a – Temple of Athena at Smyrna. Archaic period (580 B. C.). Graphic reconstruction. The street and the structures along its southern side date back to the seventh century B. C. Judging from several stone blocks found in situ (now covered again) a few meters to the west of the main entrance, the street was paved.

Fig. 41b – Remains of the Temple of Athena at Smyrna after excavations. 1) Cella wall of the temple in orientalising period (ca. 640 B. C.). 2) Podium wall of the Subgeometric Temple. 3) Podium wall of the temple in the Orientalising period (625-600 B. C.). 4) (7) Temenos walls in the Orientalising period. They were built soon after the construction of the podium walls (3) of the Orientalising structure. 5) Main entrance. 6) Side entrance. The Orientalising Temple and its temenos were destroyed by Alyattes (ca. 600 B. C.). After the Lydian destruction, the Smyrnaians restored the temple and enlarged the temenos (ca. 580 B. C.). 7) The western wall and the western portion of the south-western wall of the temenos were added, while all the other walls of the temenos [4 (7)] as well as the main and side entrances (5, 6) were largely restored. The lower parts of these walls belong to the Orientalising structure. The half eastern portion of the southern podium wall of the Orientalising Temple [3 (7)] was completely restored in this archaic period. 8) The cross wall in the corridor was built in 545 B. C. against the Persians to block the entrance to the temple. However, the Persians completely destroyed the sanctuary. The temenos walls are restored with the help of the General Directorate of Antiquities and Museums in order to consolidate the ruins. The modern restoration work can easily be distinguished from the original constructions.

B

Τα κατάλοιπα του Ιερού μετά την [πρώτη] ανασκαφή

Κι ενώ οι Σμυρναίοι είχαν αρχίσει να επιστρέφουν στην πόλη τους, όπως μαρτυρούν τα επισκευασμένα σπίτια και τα νέα οικοδομήματα, ο βασιλιάς Κύρος Β΄, ιδρυτής της Αχαιμενιδικής δυναστείας, κατέφθασε με το στράτευμά του στην Καππαδοκία για να συγκρουστεί με τον Κροίσο, βασιλιά της Λυδίας, που φιλοδοξούσε να κατακτήσει μηδικά και περσικά εδάφη. Δεν θα αναφερθώ στα πολεμικά γεγονότα του 546, θα επισημάνω μόνον ότι η κατάληψη των Σάρδεων και η κατάλυση του Βασιλείου της Λυδίας ήταν γεγονός κοσμοϊστορικής σημασίας που μετέβαλε ριζικά τον πολιτικό χάρτη της αρχαίας οικουμένης.

Ο νικητής Κύρος ανέθεσε στον στρατηγό Άρπαγο την κατάληψη όλων των ελληνικών πόλεων των μικρασιατικών παραλίων, που υπάγονταν μέχρι τότε στην επικυριαρχία των Λυδών. Για να προστατεύσουν οι Σμυρνιοί την πολιούχο τους, έχτισαν έναν εγκάρσιο τοίχο στην είσοδο του τεμένους. Όταν έφτασαν οι Πέρσες, το 545, κατέστρεψαν τα πάντα. Έκτοτε, η «παλαιά» Σμύρνη έχασε κάθε σημασία.

Οι αρχαιολόγοι βρήκαν ένα μικρού μεγέθους τείχος (πάχος μόλις 1,50 μ), που χρησίμευε μάλλον σαν ανάλημμα παρά σαν οχύρωση. Το χρονολογούν κάπου στον 4ο π.Χ. αιώνα.

Βασική βιβλιογραφία για τον ναό: J. M. Cook, R. V. Nicholls, D. M. Pyle, *Old Smyrna Excavations: the Temples of Athena* (The British School at Athens. Supplementary Volumes No. 30, 1998), σσ. iii-xxviii, 1-214

ΤΟ ΑΙΟΛΙΚΟ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΟ

Reconstruction of Aeolic capital (w/ mushroom element from Temple of Athena, Smyrna, ca. 600 B.C

Σμύρνη: Από τον αρχαϊκό ναό της Αθηνάς στο Αρχ. Μουσείο Κ/Πόλεως [φωτ από το βιβλίο: John BOARDMAN (ed.), *The Oxford History of Classical Art* (Oxford University Press, Oxford 1993)] και, δεξιά, σχεδιαστική αναπαράσταση.

Στην ιστορία της αρχαιοελληνικής αρχιτεκτονικής, ο αιολικός ρυθμός πιστεύεται ότι ήταν ο πρώτος που διαμορφώθηκε για να εξυπηρετήσει τα παλαιότερα λίθινα θρησκευτικά μνημεία. Σχεδόν ταυτόχρονα, αρχίζει και η διαμόρφωση του ιωνικού και του δωρικού ρυθμού, όταν αντικαθίστανται οι ξύλινοι κίονες από πέτρινους. Αλλά ο αιολικός ρυθμός περιορίζεται στον αιολικό κόσμο, νησιωτικό και μικρασιατικό, της Αρχαϊκής εποχής, όπου οι ανατολίτικες επιδράσεις διαπιστώνονται σε πολλούς τομείς. Οι περισσότεροι μελετητές αποδέχονται ότι η προέλευση του αιολικού κιονόκρανου είναι η σημιτική Μέση Ανατολή: το «αιολικό» μοτίβο διακοσμεί πάμπολλα έργα μικροτεχνίας, ιδίως οστέινα, του 10ου-7ου π.Χ. αι. και το μοτίβο με τους δύο έλικες και τον λωτό ή τη φοινικιά ή κάποιο άλλο στηλιζαρισμένο δέντρο ή φυτό στο κέντρο (που ίσως να συμβόλιζε τον άρρενα στις εικονιστικές γραφές) αποτυπώνεται στην πέτρα τον 6ο αι.

Αιολικό κιονόκρανο του 6ου αι. από το Ανάκτορο στο Ραμάτ Ραχέλ κοντά στην Ιερουσαλήμ.

[alamy stock photo]

Αν και ο ναός της Αθηνάς στη Σμύρνη θεωρείται το κομψότερο αιολικό κτίσμα του ελληνικού κόσμου, κάτι που δύσκολα διακρίνει κανείς επί τόπου, τα καλύτερα διατηρημένα αιολικά κιονόκρανα βρίσκονται στη Λέσβο. Άλλα στο παλαιό Αρχαιολογικό Μουσείο στη Μυτιλήνη (που δυστυχώς παραμένει κλειστό εδώ και χρόνια) κι άλλα στο Ιερό του Απόλλωνος Ναπαίου στην Κλοπεδή, κοντά στην Αγία Παρασκευή και τον κόλπο της Καλλονής (καλά συντηρημένο και επισκέψιμο).

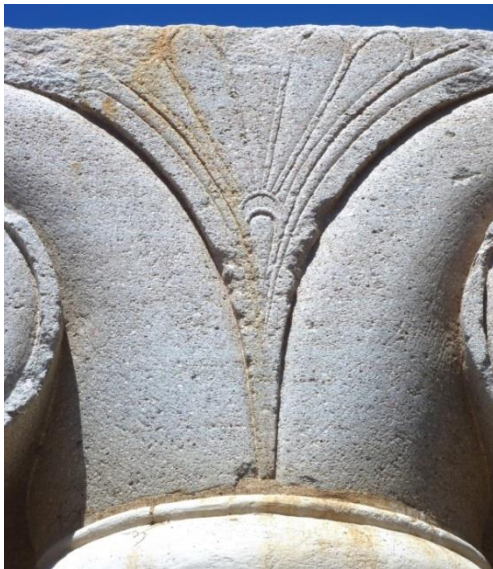
Ηρόδοτος, *Ιστορία Βιβλίο Α' (Κλειώ) 149-151* στο στρυφνό ιωνικό ιδίωμα που χρησιμοποιούσε ο παππούς της Ιστορικής Γεωγραφίας και της Εθνολογίας:

Οι Αιολείς, οι έντεκα αιολίδες πόλεις στη μικρασιατική Αιολία, η κατάκτηση της Σμύρνης από εξόριστους Κολοφώνιους και οι πέντε νησιωτικές αιολικές πόλεις

149. αὐται μὲν αἱ Ἰάδες πόλιες εἰσί, αἶδε δὲ αἱ Αἰολίδες, Κύμη ἢ Φρικωνίς καλεομένη, Λήρισαι, Νέον τεῖχος, Τῆμνος, Κίλλα, Νότιον, Αἰγυρόεσσα, Πιτάνη, Αἰγαῖαι, Μύρινα, Γρύνεια. αὐται ἔνδεκα Αἰολέων πόλιες αἱ ἀρχαῖαι· μία γὰρ σφέων παρελύθη Σμύρνη ὑπὸ Ἰώνων· ἦσαν γὰρ καὶ αὐταὶ δωδέκα αἱ ἐν τῇ ἠπείρῳ. [2] οὗτοι δὲ οἱ Αἰολέες χώρην μὲν ἔτυχον κτίσαντες ἀμείνω Ἰώνων, ὠρέων δὲ ἤκουσαν οὐκ ὁμοίως.

150. σμύρνην δὲ ὧδε ἀπέβαλον Αἰολέες. Κολοφώνιους ἄνδρας στάσι ἐσσωθέντας καὶ ἐκπεσόντας ἐκ τῆς πατρίδος ὑπεδέξαντο. μετὰ δὲ οἱ φυγάδες τῶν Κολοφωνίων φυλάξαντες τοὺς Σμυρναίους ὄρτην ἔξω τείχους ποιευμένους Διονύσω, τὰς πύλας ἀποκλήσαντες ἔσχον τὴν πόλιν. [2] βοηθησάντων δὲ πάντων Αἰολέων, ὁμολογίῃ ἐχρήσαντο τὰ ἐπιπλα ἀποδόντων τῶν Ἰώνων ἐκλιπεῖν Σμύρνην Αἰολέας. ποιησάντων δὲ ταῦτα Σμυρναίων ἐπιδιέιλοντο σφέας αἱ ἔνδεκα πόλιες καὶ ἐποίησαντο σφέων αὐτέων πολιήτας.

151. αὐται μὲν νῦν αἱ ἠπειρώτιδες Αἰολίδες πόλιες, ἔξω τῶν ἐν τῇ Ἰδῆ οἰκημένων· κεχωρίδαται γὰρ αὐταί. [2] αἱ δὲ τὰς νήσους ἔχουσαι πέντε μὲν πόλιες τὴν Λέσβον νέμονται (τὴν γὰρ ἔκτην ἐν τῇ Λέσβῳ οἰκημένην Ἄρισβαν ἠνδραπόδισαν Μηθυμναῖοι ἐόντας ὁμαίμους), ἐν Τενεδῶ δὲ μία οἰκῆται πόλις, καὶ ἐν τῆσι Ἑκατὸν νήσοισι καλεομένησι ἄλλη μία. [3] Λεσβίοισι μὲν νῦν καὶ Τενεδίοισι, κατὰ περ Ἰώνων τοῖσι τὰς νήσους ἔχουσι, ἦν δεινὸν οὐδέν· τῆσι δὲ λοιπῆσι πόλισι ἕαδε κοινῇ Ἴωσι ἔπεσθαι τῇ ἂν οὗτοι ἐξηγέωνται.

< Λέσβος, Ιερό του Απόλλωνος στην Κλοπεδή: Αράβδωτος αιολικός κίονας με βάση και πλήρως αναπτυγμένο αιολικό κιονόκρανο, το οποίο είναι σχεδόν όμοιο με το κιονόκρανο από τον σμυρναϊκό ναό της Αθηνάς που βρίσκεται στο Αρχ. Μουσείο Κ/Πόλεως. Αλλά εκείνοι οι κίονες είχαν αυλακώσεις, που προσέδιδαν άλλη πνοή στο κτίσμα. [Φωτ ©Δούκας Δούκας 2016, ΑΠΙΑ]

Κείμενο επιγραφής του 2ου μ.Χ. αι., που βρέθηκε στη Λέσβο [IG XII,2 562] και Μηθυμναῖος βουλευτῆς και Ἀσιάρχης ναῶν τῶν ἐν Σμύρνη ἔθηκα τὸ μνημεῖον τοῦτο ἔμαντῶ καὶ τῇ συμβίῳ μου Λισιννία Ἀὐρ. Χρυσίῳ

Σχετικά με το τόσο ανθεκτικό όνομα της πόλεως, που διασώθηκε ελαφρώς παραφθαρμένο πάνω από 3.000 χρόνια: Η Σμύρνα ή Μύρρα ήταν ένα ή περισσότερα γυναικεία μυθικά πρόσωπα. Μία ήταν θυγατέρα του Κινύρα, βασιλιά της Κύπρου. Μετά από φοβερό αμάρτημα, μεταμορφώθηκε στο θαμνώδες φυτό σμύρνα. Πιο κοντά στα μέρη που μας αφορούν ήταν η Σμύρνα / Σμύρνη η Αμαζόνα. Θρυλείται ότι ίδρυσε την Έφεσο (όπου μια συνοικία ονομαζόταν Σμύρνη) και στη συνέχεια την ίδια τη Σμύρνη. Ένα από τα μεγαλύτερα έσοδα της πόλεως-κράτους προερχόταν από την εξαγωγή της πανάκριβης σμύρνας ή μύρρας: το αρωματικό ρετσίνι που παράγεται από ένα μικρό αγκαθωτό φυτό και χρησιμοποιείται κυρίως για την κατασκευή αρωμάτων κι άλλων ειδών καλλωπισμού, καθώς και για θεραπευτικούς σκοπούς. Γνωστή από τις γραπτές πηγές ως «μύρρα σμυρναία». Η ρίζα μρ έχει σημιτική καταγωγή. Από εκεί προέρχεται και η Μύρινα, αιολική πόλη της Μικρασίας. Μύρινα ονομάζεται και η πρωτεύουσα της Λήμνου.

< Αίγαγρος διακοσμηί αλάβαστρο (μικρό πήλινο αγγείο για αρωματικά έλαια, ύψος 7 εκ). Πρωτοκορινθιακής τεχνοτροπίας, 625-600 π.Χ. Από τις ανασκαφές στο Μπαϊρακλί. Αρχ. Μουσείο Σμύρνης [αρ. ευρ. 3385]

Τελευταίες ειδήσεις από τον προϊστορικό οικισμό στο Μπαϊρακλί

Πρόσφατα, ξανάρχισαν συστηματικές ανασκαφές στην «παλαιά Σμύρνη», υπό τη διεύθυνση του καθηγητή Cumhuri Tanriver. Και ξαφνικά, στα τέλη Μαΐου του 2018, οι ανασκαφείς ανακάλυψαν σε ένα από τα παλαιότερα οικιστικά στρώματα, πιθανότατα ενός προελληνικού οικισμού ή κάποιου μινωικού εμπορείου (;), τέρρα που είχε εκτοξευθεί από το ηφαίστειο της Σαντορίνης (απόσταση π. 270 χλμ).

Θα φανούν πολλά όλα αυτά για έναν αρχαιολογικό χώρο που δεν συγκαταλέγεται ούτε στις λαμπρές αρχαιότητες που βρίσκονται στην τουρκική επικράτεια, ούτε βέβαια στον μακρύ κατάλογο αυτών που πρέπει να επισκεφθεί ο ταξιδιώτης. Η «παλαιά» Σμύρνη απευθύνεται κυρίως στους ειδικούς, γι' αυτό και η σχετική βιβλιογραφία είναι εξειδικευμένη –ενώ οι ιστορικές αναφορές και περιγραφές που μπορεί να βρει κανείς ακόμα και σε καλούς αρχαιολογικούς ή τουριστικούς οδηγούς είναι ελάχιστες και περιορίζονται στα ορατά. Συνήθως, όταν αναφερόμαστε στη Σμύρνη της αρχαιότητας, φέρνουμε στο μυαλό μας την πόλη κάτω από τη σύγχρονη πόλη και τα κατάλοιπα της αρχαίας Αγοράς, η οποία έχει ανασκαφεί, έχει αναστηλωθεί κι έχει μελετηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό. Είναι μάλλον βέβαιο ότι αυτή η ελληνιστική, ελληνορωμαϊκή και πρωτοβυζαντινή πόλη δεν σχετίζεται –παρά ελάχιστα– με την «παλαιά Σμύρνη», έστω κι αν η αρχαία Αγορά απέχει περίπου 7 χλμ από το Μπαϊρακλί (20 στάδια λένε οι αρχαίες πηγές, δηλαδή κάπου 4 χλμ). Αλλά τα ερείπια στο Μπαϊρακλί μιλούν για τους πρώτους αιώνες της εποχής του Σιδήρου, μία σχεδόν άγνωστη περίοδο της ελληνικής ιστορίας. Μιλούν ακόμα για τον ακμαίο αιολικό κόσμο και τη συρρίκνωσή του, καθώς ο ιωνικός κόσμος γινόταν σταδιακά κυρίαρχη δύναμη σε όλα τα πεδία.

